

Юрій Стежко

кандидат педагогічних наук, доцент
Національний авіаційний університет
Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-0226-8081
istezhko@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОСТІ В ОЦІНЦІ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Стаття присвячена одній із актуальних тем лінгвістичних досліджень – темі оцінювання якості перекладу. Відзначаються істотні відмінності у вимогах до перекладів різного призначення, зокрема, зіставляються вимоги до якості художнього та інституційного перекладів. Зазначається, що художній переклад є відображенням пануючої культури. Постмодернізм наклав свій відбиток на художній переклад творенням смислу самим читачем. Художній переклад припускає доместикацію, національне самовираження перекладача, що виключає об'єктивність у науковому її сенсі при оцінюванні якості перекладу. Об'єктивність в оцінці художнього перекладу може розглядатися лише у формі статистики суб'єктивних оцінок групою експертів. Інституційний переклад в силу свого призначення істотно відрізняється вимогами від художнього стосовно смислової відповідності оригіналу. У статті відзначаються лексико-стилістичні та семантичні особливості інституційного перекладу на прикладах допустимих форм звернень, позначень вчених звань тощо. Зазначається, що в інституційному перекладі не припускається вираження авторського ідіостилю, ужиток національно обумовлених маркерів емотивного та конотативного забарвлення. Інституційний переклад підпорядковується низці нормативів діючого міжнародного стандарту мови UNE-EN ISO 17100: 2015. Прийнятий за критерій, стандарт дає можливість експертам оцінювати якість перекладу чітко означеним мірилом, а відтак наблизитися до певної об'єктивності оцінки, але за рахунок втрати сутнісної риси кожної мови – національного коду. Фах інституційного перекладача передбачає володіння Soft skills, знаннями з відповідної галузі, навичками користувача інформаційними технологіями, знання варіантів та варіацій англійської мови тощо. Відображені у статті положення покликані стати орієнтиром у формуванні відповідних спекурсів.

Ключові слова: художній переклад, інституційний переклад, об'єктивність оцінювання, якість перекладу, культура постмодернізму, доместикація.

© Yuri Stezhko. 2024. Published by Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. This is an Open Access article distributed under the terms of the licence CC BY 4.0

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Переклад з часів вавилонського будівництва слугує засобом міжмовної та міжкультурної комунікації націй і народів. Не буде перебільшенням сказати, що з часом значимість перекладу лише зростає як і зростає вагомість досліджень його якості.

Пропозиція на рівні закону України (законопроект 9432) запровадити англійську мову в ужиток міжнаціонального спілкування істотно актуалізувала тему якості перекладу та університетської підготовки перекладачів, компетентних не лише з художнього, а й з інституційного перекладу. Гадаємо, що прийняття закону, яким передбачається володіння англійською мовою державними службовцями, стане потужним стимулом активізації досліджень в цій значущій для суспільства галузі лінгвістики. Передбачається поширення англійської мови як на художні твори, так і на діловодство, що вимагає від перекладача володіння інструментарієм (прийомами і технікою перекладу на лексичному, граматичному та семантичному рівнях), відповідним жанрово стилістичним особливостям тексту. Утім, неможливо один і

той же інструментарій перекладу застосовувати до художнього тексту і до тексту спеціального призначення, як і неможливо з однією й тією ж міркою об'єктивності підходити до оцінювання їх якості. Не існує універсального критерію оцінки, який би задовольняв усі соціальні вимоги до перекладів. Адже художній текст та текст спеціального призначення мають різне призначення і до їх перекладів пред'являються різні вимоги щодо відповідності оригіналу. Художній переклад повною мірою підпорядковується пануючій культурі, орієнтований на задоволення духовних потреб читача. У перекладі художнього твору перекладач не обмежений у виборі стратегії дотримання/недотримання авторських інтенцій, що дає можливість надати твору національного забарвлення, нового смислового значення. Відповідно якість художнього перекладу оцінюється за критеріями, істотно відмінними від критеріїв оцінювання спеціального, інституційного перекладу. Це унеможливило напрацювання спільного критерію оцінювання якості їх перекладів. Відмінності у критеріях, а отже й у характері об'єктивності оцінки якості перекладів ілюструємо на прикладах художніх та інституційних текстів.

Наше звернення до конкретних прикладів художнього перекладу спричинене лише спробою ілюстрації розмаїття мовних засобів художнього вираження дійсності та обумовленості літературної творчості культурою постмодернізму.

Інституційний переклад покликаний обслуговувати державний та міждержавний документообіг. Тож вимоги до якості інституційного перекладу ставиться на щабель вище вимог до художнього перекладу та перекладу просторіччя. Проте університетські програми підготовки компетентних перекладачів наразі зорієнтовані, головню, на навчання так званій оксфордській англійській мові та англійській за окремими спеціальностями. Але англійська фахова мова дещо відрізняється від англійської унормованої за рекомендованим до ужитку міжнародним стандартом UNE-EN ISO 17100: 2015 мови інституційного перекладу та його якості. Стандартизація мови перекладу дає підстави для уникнення суб'єктивізму експертів в оцінюванні якості та створює основу для об'єктивності. Художній же переклад не обмежений будь-якою формалізацією, а отже й об'єктивними чинниками оцінки якості. Тому не напрацьована й методика оцінювання якості перекладу. Університетська підготовка фахівців з художнього, та спеціального перекладу потребує формалізованих орієнтирів в оцінках лінгвістичних та фонових знань, а відтак й співмірності *hard skills* та *soft skills*. Зазначене актуалізувало дослідження проблеми об'єктивності в оцінках якості художнього та інституційного перекладів.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наукової літератури засвідчив неабияку увагу вчених до теми якості перекладів та об'єктивності її оцінювання. У своєму доробку ми до певної міри спиралися на здобутки як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів, зокрема на положення з теорії та практики перекладу в працях (Гудманян, Баклан, 2022), (Антонюк, Возна, Гапонів, 2012), (Алексєєв, 2014), та підбірку статей (Кальниченко, Черноватий, 2020). Проблеми об'єктивності оцінки якості перекладу, розробки її критеріїв та вдосконалення університетської підготовки перекладачів розглядаються у (Korol, 2020), (Svoboda, Biel, Sosoni, 2022), (Yi, 2023), (Ramos, 2022), (Kornieva, 2021). Особливості інституційного та спеціального перекладів висвітлюються у (Єнчева, Семигінівська, 2021), (Стежко, 2022), (Вдовичев, 2012), (Svoboda, Biel, Łoboda, 2017). Про вплив культури постмодернізму на перекладацьку практику йдеться у (Стежко, 2015). Фонова інформація лінгвокраїнознавчого характеру з історії та культури англійських країн міститься у (Гапонів, Возна, 2018). Проте виявлена відсутність консенсусу в лінгвістичному дискурсі щодо можливості об'єктивного оцінювання перекладацьких практик зорієнтувала нас на висвітлення власного бачення проблеми.

Отже, за мету дослідження маємо намір розкрити міру та характер об'єктивності в оцінюванні якості художнього та інституційного перекладів.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі використано описовий метод, зіставний аналіз перекладацьких стратегій, метод індукції та лексико-стилістичного аналізу, метод сходження від абстрактного до конкретного.

Методологічною основою нашої розвідки ми бачимо фундаментальні здобутки у галузі філософії мовознавства В. фон Гумбольдта, О. Потебні та фундатора ідеологем постмодернізму Ж. Дерріди.

3. РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ

Зі усієї множини тем, які наразі є на порядку денному лінгвістичних досліджень, чільне місце посідають теми перекладацьких практик. Багатофункціональність перекладу обумовлює його багатоаспектність як предмету дослідження. Міжкультурний обмін, розвиток міждержавних стосунків актуалізували проблему якості перекладу. Тож цілком закономірно, що у колі теоретиків перекладу дискутується питання об'єктивності його оцінювання, а отже й вимог до компетентності перекладача. На заваді злагоди, на думку Т.Г. Король, постала «The lack of generally accepted and recognised translation competence structure and acquisition models that makes assessment construct definition hard» (Korol, 2020: 32). Як на нас, такою структурою перекладацької компетентності могла б стати система таких якостей як: досконале володіння щонайменше двома мовами; здатність визначати характер призначення тексту та передбачати результат; обізнаність із соціально-культурними особливостями автора та читача (володіння фоновими знаннями); уміння критично оцінювати зміст тексту та уникати при перекладі можливих негативних психоемоційних наслідків від прочитаного. Ми торкнулися необхідних якостей компетентності перекладача з тим щоб розглянути можливість/неможливість об'єктивної оцінки перекладу різного призначення, беручи до уваги зауваження, що «поняття «універсальний перекладач» загалом не існує, оскільки неможливо осягнути всі сфери знань» (Гудманян, Баклан 2022: 8-9). Жанрове розмаїття текстів, широкий спектр їх стилістичних особливостей передбачає спеціалізацію за конкретними галузями перекладацьких практик.

За відправну позицію щодо забезпечення якісного перекладу маємо постулат: «Визначальним у створенні адекватного перекладу є вміння визначати основну функцію ТО (тексту оригіналу – Ю.С), а також враховувати його жанрово-стилістичні особливості, які можуть мати відмінності у цільовій культурі» (Гудманян, Баклан 2022: 8). У наведених словах проглядаються два імперативи перекладацької компетентності - вміння визначатися із відповідністю перекладу функціональному призначенню авторського тексту та орієнтація на пануючий культурний ландшафт.

Отже, щодо критеріїв оцінювання перекладу. Варто відзначити, що переклад художній та спеціальний, зокрема, інституційний, докорінно різняться передусім за вимогами на відповідність тексту оригіналу та залежністю від культурних впливів. Виходячи з цього, варто й окремо висвітлювати підходи в оцінках якості їх перекладу

Особливості художнього перекладу та оцінювання його якості. Головним призначення художнього перекладу є консолідація народів навколо загальнолюдських цінностей, сприяння поширенню культурних та літературних здобутків кожної мовної спільноти, а разом і захист самобутності власної нації. У своїх оцінках перекладацької творчості експерт має виходити з того, що культура постмодернізму наклала свій лексико-стилістичний відбиток на перекладацьку практику. Постмодернізм декларує творення смислу тексту самим читачем, а

перекладач є одночасно і читачем, і співавтором. Художній переклад у постмодерністській концептуалізації передбачає якщо не паритетність перекладача з автором в праві на творення смислу, то у всякому разі допускає його національне та культурне самовираження, застосовуючи стратегію доместикації. Сучасний перекладач не надто губиться в виборі - чи відати перевагу збереженню культурного фону, колориту оригіналу (вдатися до стратегії форенізації), чи підпорядкувати чужу культуру національним цінностям читачів перекладу (вдатися до стратегії доместикації). Постмодернізм диктує друге (Стежко, 2015).

Міра дотримання перекладачем авторських інтенцій за художнього перекладу більш залежить від читацьких запитів та пануючої культури, ніж від закладених в оригіналі авторських смислів. Відтак, повертаючись до заявленої нами проблеми - об'єктивності оцінки якості перекладу - маємо зазначити, що говорити про об'єктивність оцінки перекладу в науковому сенсі об'єктивності не є правомірним. Насамперед тому, що експерт неминує буде оцінювати якість перекладу з позицій власних переконань, уявлень про критерії якості. Яскравим прикладом є гострі дискусії, які точаться наразі серед фахових лінгвістів, літературних критиків, щодо оцінок творчості постмодерністів. Не вдаючись у деталізацію суперечок, відзначимо, що розбіжності в оцінках перекладів постмодерністів, як і їх творів, обумовлені, головню, культурними вподобаннями експертів. Минула доба модерну, навіть якщо не брати до уваги імперативи соцреалізму, відзначилася регламентованістю літературної лексики в перекладах, тим, що Ю.І. Андрухович визначає як «шиза старшого покоління».

Постмодернізм вплинув на перекладацьку творчість ірраціоналізмом, нігілістичним ставленням до минулих культурних здобутків, стереотипів, запереченням самої сутності речей. «Постмодерн реалізував 'пейзаж без неба'» (Ф. Ніцше). Літературна лексика, стилістика наблизилися до просторіччя козацького листа турецькому султану. Назагал під впливом постмодернізму художня культура перетворюється у культуру споживчо пересиченої повсякденності. І це є проявом неспростовної взаємообумовленості мови та культури як духовних вартостей. Нагадаймо відомі слова Е. Сепіра: «Мова у своїй лексиці більш менш точно відбиває культуру, яку він обслуговує ...» (Сепір), Тому нарікати «про молодих авторів як про тих, які «б'ють вікна у батьківському будинку», все одно що заперечувати закономірну даність. Згадаймо таке ж саме несприйняття тогочасним соціумом творчості Ш. Бодлера, поезію якого можна розцінювати як провісницю сучасного постмодернізму Тож нам більше імponує теза, що письменник - лише орган, який чує голос епох. Отже, варто погодитися із Ю.І. Андруховичем, що «постмодернізм – єдиний можливий сьогодні спосіб мистецького вислову (Андрухович, 1999: 66). Постмодерністи порушили неписане правило часів модерну про недоторканість авторської творчої індивідуальності перекладачем - представником іншої культури, іншої епохи, іншої ментальності. З великою долею ймовірності можемо припустити, що значний обсяг творчого доробку сучасних перекладачів за часів модерну не отримали б свого друку на підставі, поза сумнівами, «об'єктивних» оцінок літературних критиків. Відтак «небезпідставно в лінгвістиці утвердилася ідея звільнення теорії перекладу від стереотипів, тотального об'єктивізму, догматизму мислення на користь релятивізму, непрогнозованості, суб'єктивізму. Мова втратила автономність, стала розглядатися як складова культури, а текст – не як статичний та ізольований лінгвістичний фрагмент» (Стежко 2015: 298). Послугуюючи культурі, мова обумовлює її. Зокрема, ужиток слів, неологізмів, яких не було у часи, коли створювався оригінал. Є сенс підходити до оцінки якості перекладу саме з позицій сьогодення, а не з позицій зіставлення з культурними вподобаннями минулого. Яскравою ілюстрацією зазначених зіставлень маємо переклади шекспірівського «Гамлета» Ю.І. Андруховичем та перекладачами доби Модерну. Зіставний аналіз

лексикостилістики зразків перекладів орієнтують освітян на формування, окрім професійних навичок перекладача, ще й так званих soft skills задля комунікації з читацькою аудиторією на її культурному ландшафті. Відтак критерієм оцінювання якості художнього перекладу має стати відповідність стратегії перекладу культурній ситуації. Але чи буде в такому разі оцінка об'єктивною? Звісно - ні. Адже оцінювання перекладу на відповідність ідеологемам постмодернізму є прерогативою експерта - суб'єкта, обтяженого власними уявленнями про відповідність/невідповідність.

Не варто скидати з рахунку прагнення перекладача до національного самовираження у перекладі. Згадаймо глибоку доместикацію І. Котляревським поеми Вергілія в «Енеїді», яка, за оцінками фахівців, виразом української культури художньо перевершила сам оригінал. Сучасні постмодерністи в перекладацькій творчості не надто поступаються за рівнем творчості, глибиною доместикації авторських інтенцій прикладу І. Котляревського. Тож у постмодерністському лібералізмі реалізується наступність в мові художнього перекладу як коду нації. Здобуток перекладача іншомовної класики на кшталт творчої доместикації (написаної розмовною українською мовою) І. Котляревським поеми Вергілія становить свого роду перекодування. Чи міг би І. Котляревський досягти такого рівня визнання українським читачем художньої цінності «Енеїди» не виявляючи своєї суб'єктивності, якби він не дбав про перекодування власного самовираження в колориті української мови? Відповідь – однозначно ні. Переклад - це переінакшення або перекодування. Однак це перекодування не є об'єктивним природним процесом, його здійснює людина. Людина має індивідуальність та здатність до творчості. Саме ці два фактори дозволяють їй вибрати з декількох або багатьох можливих варіантів перекладу власний. Але ця свобода вибору не є абсолютною. Останнє зауваження говорить про необхідність дотримання певної міри переінакшення, перетинати яку не варто бодай з поваги до автора твору. Але ж не існує об'єктивного вираження міри, у кожного перекладача власне уявлення про неї. А.Я. Алексєєв наводить приклад, коли перекладач «перетворив російських революціонерів в італійських карабінерів ...», а «французів одяг в 'очіпки й киреї'» (Алексєєв 2014:7) і тим самим змінив національно-культурний фон сюжету. Але об'єктивної відповіді, чи перетнув перекладач міру допустимого «переінакшення» і «перекодування», немає і не може бути. Тож з яких позицій визначати ступіть об'єктивності якості перекладу - з позицій відповідності нормативній літературній лексиці, дотримання авторських інтенцій, стилістики, чи з позицій читацької культуровідповідності, з позицій форенізації чи доместикації. Можливо за критерій оцінювання перекладу варто брати збереження коду нації як надбання її історії? В усіх випадках оцінка буде суб'єктивною. Але інакше не може й бути. За відсутністю об'єктивних критеріїв оцінювання, сама постановка питання на предмет об'єктивності оцінки не має смислу, а отже немає й відповіді. Усі експертні оцінки будуть проявом суб'єктивного уявлення про допустиму міру «переінакшення» та «перекодування», а отже й отримання об'єктивних результатів очікувати не доводиться. Як на нас, у оцінках якості художнього перекладу можна говорити лише про квазіоб'єктивність як статистику сукупності суб'єктивних експертних оцінок. Умовою досягнення такого роду об'єктивності оцінки є «The necessity to gauge translation process, product and service parameters from different perspectives for the sake of obtaining objective, comparable and informative results» (Король, 2020: 32), що так само несе відбиток вподобань експертів.

Підводячи проміжний підсумок, варто зазначити, що оцінювання якості художнього перекладу втрачає свій сенс без чітко визначених об'єктивних критеріїв, позаяк кожен експерт зіставляє переклад з оригіналом за мірками власного уявлення про читацькі запити.

Призначення інституційного перекладу та особливості оцінювання його якості. Інша ситуація з оцінюванням спеціальних перекладів, зокрема, інституційного. «Institutional translation can be defined, in a broad sense, as the one taking place in administrative bodies of all sorts, ie, in public institutions, both national and international» (Institutional translation, 2011). Інституційний переклад є конкретизацією більш загального феномену - спеціального перекладу і призначений для обслуговування документообігу за вимогами міжнародних організацій, наприклад, UNESCO, EU, ICAO, судових установ, укладання міжнародних угод тощо, відтак має широкий спектр застосування. Характерна інституційному перекладу багатогалузевість підтверджує тезу, що універсального перекладача загалом не існує, оскільки перекладач не в змозі досягнути усі сфери його застосування.

Поштовхом для досліджень інституційного перекладу стала публікація монографії польськими лінгвістами (Svoboda T., Biel Ł. & Łoboda K. (eds.), 2017). Провідне місце у колі проблем, пов'язаних із інституційним перекладом, посіла проблема його якості, позаяк сфера його ужитку не припускає будь-яке свавілля з боку перекладача. За оцінкою R. Yi, «As a critical link to social justice, the quality of institutional translation and interpreting is of paramount importance» (Yi, 2023). Адже якість інституційного перекладу є тим чинником, який обумовлює розв'язання соціальних проблем, багато в чому визначає суспільне благополуччя.

Інституційний переклад детермінований чітко окресленими вимогами, цілями, глосарієм. Мова міжнародних документів семантично та стилістично «формалізована, не припускає ужитку будь-яких позалогічних форм суджень» (Стежко, 2022: 25), позаяк ratio є іманентною рисою людини, і логічний спосіб мислення є спільною рисою для порозуміння народів незалежно від їх культурних та національних особливостей. Інституційний переклад ґрунтується на лексико-семантичній конвенційності (підпорядковується прийнятому за домовленостями еталону значень).

В інституційному перекладі перекладач позбавляється права на національне самовираження, на власний ідіостиль на користь ужитку стандартного глосарія. Якщо мова художнього перекладу в «знятому» вигляді утримує в собі культурні надбання усієї історії нації, становить її код, то інтернаціоналізація мови перекладу позбавляє її будь-яких національних маркерів. Якщо в художніх перекладах практикуються ідіоматичні нюанси, алюзії, то мова інституційного перекладу не допускає будь-яких натяків, метафоричних зіставлень тощо. Це, з одного боку, збіднює текст, позбавляючи його художньої привабливості, але з іншого - й надає переваги, позаяк завдяки стандартизації підносить можливість оцінки якості перекладу до певного рівня об'єктивності. Немов мову інституційного перекладу мав на увазі Лао-цзи кажучи, що «вірні слова не витончені. Гарні слова не заслуговують на довіру».

Таким чином, відмінними ознаками інституційного та художнього перекладу є: по-перше, лексична моносемія, неухильне дотримання змісту документу; по-друге, відсутність ідіоматичності, метафоричності, лінгво-національних маркерів; по-третє, дотримання прийнятих стандартів та форм міжнародних організацій; по-четверте, урахування фонових детермінант – варіантів англійської мови споживача та джерела інформації; по-п'яте, забезпечення конфіденційності інформації. На додаток, інституційний перекладач, окрім досконалого володіння мовами, повинен мати ще й здатність до стилістичного аналізу мови організації, володіти навичками редактора, коректора тощо. Це означає, що, наприклад, «виконуючи переклад для ООН, перекладач зобов'язаний спиратися на правила, прийоми та вимоги до перекладу та редагування текстів саме цієї організації...» (Вдовичев, 2012: 67).

Можна було б продовжувати характеризувати інтернаціоналізацію інституційного перекладу, проте навіть із наведених характеристик видно, що

стандартизація є чинником об'єктивізації оцінки перекладу. Стандартизація надає експерту можливість зіставлення лексики перекладу з прийнятим еталоном, а отже обмежує вияв суб'єктивності в оцінці якості перекладу. Завдяки цьому експертна оцінка наближається до своєї об'єктивності. «However, the way in which the quality of institutional translation and interpreting is assessed and managed still needs to be examined» (Yi, 2023). Зокрема, потребують дослідження соціальні фактори впливу на об'єктивність оцінки якості перекладу, але вони не є предметом нашої уваги.

Поза тим, варто зважити, що «Quality in supranational institutions is explored both in terms of translation processes and products – the translated texts» (Svoboda, Biel, Łoboda (eds.), 2017: 2). Цими продуктами можуть бути інституційні тексти, які потребують володіння перекладачем відповідними фоновими знаннями та комунікативними компетенціями. Нам імпонують слова, які приписують канадцю П. Тренту: «Думати, що ви можете бути перекладачем тільки тому, що ви знаєте дві мови, це все одно, що вважати, що ви зможете грати на піаніно тільки тому, що у вас дві руки» (Peter Trent, <http://odes-transl.com/forum/index.php?topic=122.0>).

Як правило, інституційний переклад передбачає командну роботу, ділове спілкування, яке висуває умову володіти, окрім фахової компетентності, ще й гнучкими компетенціями - *soft skills*. Фонові знання соціокультурних реалій, ментальних відмінностей народів не лише забезпечують достеменність перекладу, а й взаєморозуміння комунікантів. Наразі у сфері міжнародних дипломатичних комунікацій домінує американський варіант англійської мови. Тож в якості джерела фонових знань рекомендується *The New Dictionary Of Cultural Literacy: What Every American Needs to Know*, у якому Hirsch E.D у співавторстві виклав основні відомості з американської культури, історії, літератури тощо. Поза тим, інституційний переклад, як і будь який інший, не може уникнути лексичної безеквівалентності, до якої А.Д. Швейцер відносить «лексичні одиниці, які не мають точних відповідностей в іншій культурі». Найбільше лакун виникає між англійською мовою та мовами народів Сходу, сформованих на відмінних засадах концептуалізації дійсності. Долаючи неминучу безеквівалентність, перекладач має брати до уваги, що прагматизм американської нації, раціоналізм західноєвропейців не співпадають із конфуціанськими етичними засадами мов народів Сходу. Згадаймо широко відомі слова В. фон Гумбольдта, що «різні мови це аж ніяк не різні позначення однієї й тієї ж речі, а різні бачення її». Різне розуміння реалій на рівні концептуалізації дійсності неодмінно відбивається на мовному її вираженні. Тож об'єктивність оцінювання може виявлятися лише у зіставленні тексту перекладу з прийнятим міжнародним стандартом.

Місія перекладача полягає у тому, щоб узгодити різні бачення об'єктивних реалій. Але якщо у художньому перекладі перекладач лексично не обмежений у подоланні безеквівалентності, то інституційний переклад чітко регламентується семантикою слова. На вияві творчості в подоланні безеквівалентності проявляється перекладацька компетентність та формується експертна оцінка якості перекладу. Тож результативність у подоланні семантичних розбіжностей між мовами оригіналу та перекладу є ще одним критерієм оцінювання якості перекладу,

У сучасній науковій літературі можна зустріти наполегливі рекомендації щодо використання неймережі ChatGPT зі штучним інтелектом чи його більш досконалого аналогу Bing Chat не лише для подолання безеквівалентності, а й взагалі для перекладу текстів (Wankhede, 2023). Дійсно, сучасна перекладацька діяльність не мислиться без використання інформаційних технологій, що, з одного боку, накладає додаткові вимоги до компетенції перекладача, а натомість, з іншого, розширює можливості об'єктивізації процесу оцінювання якості перекладу. Проте, як на нас, технологія штучного інтелекту наразі не відпрацьована достатньою мірою, щоб замінити творчість перекладача у художньому перекладі. Маємо виходити з

розуміння того, що штучний «інтелект» ніколи не стане врівень із соціально обумовленим автентичним інтелектом. Творіння не перевершить свого творця, за ступенем досконалості модель може лише безкінечно наближатися до оригіналу. Відтак й покладатися на штучний інтелект в художньому перекладі не доводиться, чого не скажеш про формалізований інституційний текст.

Усе зазначене дає підстави констатувати, що відсутність художнього забарвлення як самого інституційного тексту, *стандартизація мови інституційного перекладу як формальний критерій, забезпечує досягнення певного рівня об'єктивності в оцінюванні його якості*, а разом і компетентності перекладача.

4. ВИСНОВКИ І НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, сама постановка проблеми об'єктивності в науковому її розумінні в оцінці якості перекладу не є правомірною. Більш доцільно говорити про досягнення певного рівня об'єктивності як незалежності від суб'єктивних вподобань, та й то зі значними застереженнями. Не уявляється за можливе визначити спільний критерій оцінювання художнього та інституційного перекладу. Домінуюча суб'єктивність експертів в оцінках якості художнього перекладу винагороджується збереженням колориту мови, виявом творчості перекладача. Не буде помилкою сказати, що стратегія доместикації художнього перекладу передбачає докладання творчих зусиль, значно вищих, ніж трансляція інституційних текстів. Розплатою за наближення до об'єктивності оцінювання якості інституційного перекладу за рахунок стандартизації мови є вихолощення її сутнісної риси – національного коду.

Університетська освіта має розв'язувати двоєдине завдання сполучати навчання інституційних перекладачів диференційовано за окремими спецкурсами по напрямкам майбутньої професійної діяльності, з одного боку, та з формуванням soft skills на засадах інтеграції лінгвістичних та психолого-педагогічних дисциплін – з іншого. Щодо популістських публікацій про перекладацьку «творчість» штучного інтелекту, маємо великі застереження, маємо сприймати як вияв бажаного, принаймні на існуючому рівні його розвитку,

Наведені положення можуть слугувати орієнтирами у складанні навчальних програм з формування перекладацької компетентності та напрацювання інструментарію оцінки якості перекладу та перекладацької компетентності.

Щодо перспективності наміченої нами теми об'єктивності оцінювання якості перекладу, погодьмося з думкою фундаторів теорії інституційного перекладу, що «This field requires further in-depth research into quality aspects to combine and crossfertilize theory and practice» (Svoboda, Biel, Łoboda (eds.), 2017: 2). Подальший розвиток досліджень має бути в напрямку вдосконалення оцінювання якості перекладів у кожній галузі практики окремо. На тлі формування hard skills не варто втрачати з поля зору й soft skills, зв'язок якості художнього перекладу з формуванням національної самосвідомості перекладача.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Алексеев А.Я. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2014. С. 3-8.
- Андрухович Ю.І. Постмодернізм – не напрям, не течія, не мода. *Слово і час*, 3, 1999. С. 56-66.
- Антонюк Н., Возна М., Гапонів О. *Форми звертання в англійській мові як питання формування комунікативної компетентності студентів і об'єкту перекладу. Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2012. 18-25.
- Вдовичев А.В. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2012. 56-69.
- Гапонів О.Б., Возна М.О. *Лінгвокраїнознавство. Англomовні країни*. Вид. 2-ге. Вінниця: Нова Книга, 2018. 352 с.
- Гудманян А.Г., Баклан І.М. *Практичний курс перекладу*. К.: КПІ, «Політехніка», 2022. 180 с.

- Снчева Г.Г., Семігінівська Т.Г. Переклад нормативних документів Всесвітньої організації охорони здоров'я: термінологічні абрєвіатури та акроніми. *Науковий вісник Міжнародного Гуманітарного університету. Серія «Філологія»* Одеса: «Гельветика», 2021. 47. 115-119. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.47-3.26>
- Кальниченко О.А., Черноватий Л.М. Ред. Енциклопедія перекладознавства: у 4-х т. Т.1, Т2. Вінниця: Нова Книга, 2020. – 560 с., 280 с.
- Стежко Ю.Г. Фразеологізми в англійській для спеціальних цілей та загальної мови: зіставний аналіз. *Advanced Linguistics*, 9, 2022. 23-28. <https://doi.org/10.20535/2617-5339.2022.9.252730>
- Стежко Ю.Г. Художній переклад у постмодерністському дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія» 2015. 54. 297-300.
- Institutional translation. Institutional Translation White Paper. Spain, 2011. URL: https://www.aieti.eu/enti/institutional_translation_ENG/entry.html#potencial
- Kornieva Z.M. Development of Speaking Skills Assessment Criteria for Engineering Students. *Arab World English Journal*. 2021. 12(2). 72-82. <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol12no2.5>
- Korol T.G. Translation assessment: is there anything to be tested objectively? *Advanced Education*, 15, 2020. P. 32-40. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.200720>
- Ramos F.P. Ed. Institutional Translation and Interpreting. Assessing Practices and Managing for Quality. 2022, 230 p. URL: <https://www.routledge.com/Institutional-Translation-and-Interpreting-Assessing-Practices-and-Managing/Ramos/p/book/9780367632663>
- Svoboda T., Biel L. & Loboda K. (eds.). Quality aspects in Institutional translation. (Translation and Multilingual Natural Language Processing). Berlin: Language Science Press, 2017. 174 p. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1048175>
- Svoboda T., Ed., Biel L. & Sosoni V. Institutional Translator Training. eBook., New York, 2022. 264 p. <https://doi.org/10.4324/9781003225249>
- Wankhede C. ChatGPT vs Bing Chat: What's the difference and which one to use? 2023. URL: <https://www.androidauthority.com/chatgpt-vs-bing-chat-3292126/>
- Yi R. Institutional Translation and Interpreting: Assessing Practices and Managing for Quality. Book reviewedited by Fernando Prieto Ramos. *International Journal of Public Administration*. June 2023. <https://doi.org/10.1080/01900692.2023.2219425>

REFERENCES

- Alekseev, A. (2014). *Fakhovyi ta khudozhnii pereklad: teoriia, metodolohiia, praktyka*. Kyiv: Ahrar Media Hrup, 3-8.
- Andrukhovuch, Yu. (1999). Postmodernism – ne napryam, ne techiya, ne moda [Postmodernism – not a direction, nor a trend, nor a fashion]. *Slovo i chas*, 3, 56-66. [in Ukrainian]
- Antoniuk, N., Vozna, M., & Haponiv, O. (2012). Formy zvertannia v anhliiskii movi yak pytannia formavannia komunikatyvnoi kompetnosti studentivi obiektu perekladu [Forms of the turn to someone in the English language as a topic of the communicative competence formation of students of a object of translation]. *Fakhovyi ta khudozhnii pereklad: teoriia, metodolohiia, praktyka*. Kyiv: Ahrar Media Hrup, 18-25. [in Ukrainian]
- Vdovichev, A. (2012). *Fakhovyi ta khudozhnii pereklad: teoriia, metodolohiia, praktyka*. Kyiv: Ahrar Media Hrup, 56-69. [in Ukrainian]
- Haponiv, O., & Vozna, M. (2018). *Linhvokrainoznavstvo. Anhlovni krainy* [Linguistic country studies. English-speaking countries]. Vyd. 2-he. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian]
- Hudmanian, A., & Baklan, I. (2022). *Praktychnyi kurs perekladu* [Practical course of translation]. K.: KPI, «Politekhnik». [in Ukrainian]
- Yencheva, H., & Semyhinivska, T. (2021). Pereklad normatyvnykh dokumentiv Vsesvitnoi orhanizatsii okhorony zdorovia: terminolohichni abreviatury ta akronimy [Translation of world health organization regulatory documents: terminological abbreviations and acronyms]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho universytetu. Seriiia «Filolohiia»* Odessa: «Helvetyka», 47, 115-119. [in Ukrainian]
- Kalnichenko, O., & Chernovatyi, L. Ed. (2020). *Entsyklopediia perekladoznavstva* [Handbook of Translation Studies]. U 4 t. T. 1, T 2. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian]
- Koordinaty nulevyih* [coordinates of the early 2000s]. Opublikovano: 14.12.2011. URL: <https://www.sb.by/articles/koordinaty-nulevykh.html> [in Belarusian]
- Stezhko, Yu. (2022). Frazеологизмы в англійській для спеціальних цілей та загальної мови: зіставний аналіз [Phraseological Units in English for Specific Purposes and English for General Purposes: Comparative Analysis]. *Advanced Linguistics*, 9, 23-28.

- Stezhko, Yu. (2015). Khudozhnii pereklad u postmodernistskomu dyskursi [Artistic Translation in Discourse Postmodernism]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriiia «Filolohiia»*. 54. 297-300.
- Institutional translation. *Institutional Translation White Paper*. Spain, 2011 URL: https://www.aieti.eu/enti/institutional_translation_ENG/entry.html#potencial
- Kornieva, Z. (2021). Development of Speaking Skills Assessment Criteria for Engineering Students. *Arab World English Journal*, 12(2), 72-82. <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol12no2.5>
- Korol, T. Translation assessment: is there anything to be tested objectively? *Advanced Education*, 15, 2020. P. 32-40. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.200720>
- Ramos, F.P. Ed. (2022). Institutional Translation and Interpreting. Assessing Practices and Managing for Quality. 230 p. URL: <https://www.routledge.com/Institutional-Translation-and-Interpreting-Assessing-Practices-and-Managing/Ramos/p/book/9780367632663>
- Svoboda, T., Biel, Ł. & Łoboda, K. (eds.). (2017). Quality aspects in Institutional translation. (Translation and Multilingual Natural Language Processing). Berlin: Language Science Press. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1048175>
- Svoboda, T., Ed., Biel, Ł. & Sosoni, V. (2022). Institutional Translator Training. eBook., New York. 264 p. <https://doi.org/10.4324/9781003225249>
- Wankhede, C. (2023). ChatGPT vs Bing Chat: What's the difference and which one to use? 2023. URL: <https://www.androidauthority.com/chatgpt-vs-bing-chat-3292126/>
- Yi, R. (2023). Institutional Translation and Interpreting: Assessing Practices and Managing for Quality. Book reviewed by Fernando Prieto Ramos. *International Journal of Public Administration*. <https://doi.org/10.1080/01900692.2023.2219425>

Yurii Stezhko. On the issue of Objectiveness in the assessment quality of translation.

The article is about one of the relevant topics in linguistic research - this is the translation quality assessment topic. There are noted fundamental differences in the requirements to translations of different purposes. Inter alia, requirements to the quality of artistic and institutional translations are compared there. It is noted that artistic translation, it is the reflection of the prevailing culture. Postmodernism has left its mark on artistic translation, it recognizes that the reader himself gives a sense. Literary translation admits domestication, national self-expression of the translator, what excludes the objectivity in the scientific sense in the assessment a quality of a translation. Objectivity in the evaluation of artistic translation can be considered only in the form of the statistic of subjective evaluations by a group of experts. Institutional translation in its purpose has significant difference from artistic translation with a need to a compliance with an original. The paper notes the lexical- and stylistic, and semantic features of institutional translation on examples of acceptable forms of address, designations of academic titles, etc. It is given that institutional translation does not allow the expression of the author's idiosyncrasy, the use of nationally determined markers of emotional and connotative coloring. Institutional translation is subjected to a number of regulations of the current international language standard UNE-EN ISO 17100: 2015. Accepted as a criterion, the standard allows experts to evaluate the quality of a translation with the clearly defined measure it means that it approaches a certain objectivity of the assessment, but at the same time it loses an essential feature of each language of the national code. A specialization of an institutional translator means an experience in Soft Skills, knowledge of the relevant field of translation, having skills of using the information technologies, knowledge of variants and variations of the English language, etc. Given statements in the paper are to be a reference point in the formation of the relevant special courses.

Keywords: artistic translation, institutional translation, the objectivity of assessment, translation quality, postmodern culture, domestication.